

Lu33360

Heden, de achtentwintigste november tweeduizendelf, ten verzoeken van

1. de publiekrechtelijke rechtspersoon **DE STAAT DER NEDERLANDEN**
(**MINISTERIE VAN VOLKSGEZONDHEID, WELZIJN EN SPORT;**
RIJKSINSTITUUT VOOR VOLKSGEZONDHEID EN MILIEU), waarvan de zetel
is gevestigd te Den Haag;
2. **PROF. DR. ROELAND ARNOLD COUTINHO**, wonende te Nigtevecht (gemeente
Stichtse Vecht);

te dezer zake woonplaats kiezende te Den Haag aan de Bezuidenhoutseweg 57, ten
kantore van mr. S.M. Kingma (postbus 11756, 2502 AT), die tot advocaat wordt
gesteld,

heb ik

Jan Levinus van Doorn, gerechtsdeurwaarder, gevestigd te
Middelburg aan de Dam 2

GEDAGVAARD:

DRS. HANS VAN DER LINDE, wonende te Burgh-Haamstede (gemeente Schouwen-
Duiveland) aan de Hoge Hilleweg 51, aldaar mijn exploit doende en afschrift dezes⁷
latende aan:

dat adres in gesloten envelop over-
eenkomstig de Wet, omdat ik daar
niemand aantref aan wie rechts-
geldig afschrift kan worden gelaten.

OM:

op woensdag, de veertiende december tweeduizendelf, 's ochtends te 10.00 uur, niet
in persoon, maar vertegenwoordigd door een advocaat, te verschijnen ter
terechtzitting van de rechtbank te Middelburg, die dan en daar gehouden zal worden in
het gerechtsgebouw aan de Kousteensedijk 2;

7
Zonder NA
te Noemen
Producties
f.i.

MET DE UITDRUKKELIJKE VERMELDING:

- dat van gedaagde bij verschijning een griffierecht zal worden geheven en dat dit griffierecht verschuldigd is vanaf zijn verschijning in het geding en binnen vier weken nadien dient te zijn voldaan;
- dat dit griffierecht voor natuurlijke personen € 260 bedraagt, maar dat van een persoon die onvermogen is, een griffierecht van € 71 wordt geheven, indien hij op het tijdstip waarop het griffierecht wordt geheven heeft overgelegd:
 - 1° een afschrift van het besluit tot toevoeging, bedoeld in artikel 29 van de Wet op de rechtsbijstand, of indien dit niet mogelijk is ten gevolge van omstandigheden die redelijkerwijs niet aan hem zijn toe te rekenen, een afschrift van de aanvraag als bedoeld in artikel 24, tweede lid, van de Wet op de rechtsbijstand, dan wel
 - 2° een verklaring van de raad als bedoeld in artikel 1, onder b, van die wet, waaruit blijkt dat zijn inkomen niet meer bedraagt dan de bedragen, bedoeld in artikel 35, derde en vierde lid, telkens onderdelen a tot en met d dan wel in die artikelliden, telkens onderdeel e, van die wet, met dien verstande dat als gevolg van inmiddels van kracht geworden wijzigingen van de Wet op de rechtsbijstand nu geldt dat de verklaring als bedoeld in artikel 7, derde lid, onderdeel e van die wet wordt verstrekt door het bestuur van de raad voor rechtsbijstand, als bedoeld in artikel 3 van die wet, terwijl de bedragen waaraan het inkomen wordt getoetst zijn vermeld in artikel 2, eerste en tweede lid, van het Besluit eigen bijdrage rechtsbijstand;
- dat indien gedaagde niet in het geding verschijnt door advocaat te stellen of het door zijn verschijning verschuldigde griffierecht niet tijdig voldoet, en de voorgeschreven termijnen en formaliteiten in acht zijn genomen, de rechtbank verstek tegen hem zal verlenen en de vordering jegens deze gedaagde zal toewijzen, tenzij deze de rechtbank onrechtmatig of ongegrond voorkomt;

TENEINDE:

alsdan namens mijn rekwiranten als eisers te horen eis doen op de volgende gronden.

1 Inleiding

- 1.1 Het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (eiser sub 1, hierna: RIVM), dat ressorteert onder de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, heeft (onder meer) taken ten behoeve van de monitoring, het onderzoek, de advisering ten behoeve van beleid en de regievoering op het terrein van de volksgezondheid in Nederland. Zo speelt het RIVM een belangrijke rol in de bestrijding van infectieziekten. Een organogram van het RIVM wordt overgelegd als **productie 1**.
- 1.2 De meeste activiteiten op het gebied van de bestrijding van infectieziekten zijn gebundeld in het Centrum Infectieziektebestrijding (hierna: Cib), een onderdeel van het RIVM. De missie van het Cib is – samengevat – de signalering, bestrijding en preventie van infectieziekten. Afgeleid van deze missie vervult het Cib allerlei taken in het kader van diagnostiek, surveillance, wetenschappelijk onderzoek, advies en voorlichting. Voorts voert het Cib de regie op de toetsing en uitvoering van het Rijksvaccinatieprogramma en is het inhoudelijk betrokken bij het Nationaal Programma Grieppreventie (dat door het Centrum voor Bevolkingsonderzoek, een andere afdeling van het RIVM, wordt gecoördineerd). Het RIVM/Cib is aangewezen als *Nationaal Focalpoint* conform de Internationale Gezondheidsregeling, dat wil zeggen: het coördinatiebureau tussen Nederland en de Wereld Gezondheidsorganisatie bij ernstige grensoverschrijdende gezondheidschamiteiten. De directeur van het RIVM/Cib is bij ministeriële regeling aangewezen als voorzitter van het Outbreak Management Team (OMT). Het OMT is het beraad van (wetenschappelijke) deskundigen dat de Minister adviseert over te nemen maatregelen bij acute uitbraken van infectieziekten.
- 1.3 Het Cib staat onder leiding van sectordirecteur prof. dr. R.A. Coutinho (eiser sub 2; hierna: Coutinho). Coutinho bekleedt deze functie vanaf 1 februari 2005. Als sectordirecteur van het Cib is Coutinho het gezicht van de Nederlandse infectieziektebestrijding.
- 1.4 In de oktobereditie van het *Geneesmiddelenbulletin* (nummer 10 van 14 oktober 2011, p. 109-117) is de werkzaamheid en effectiviteit van de periodieke influenzavaccinatie, ook wel de grieprik of seizoensrik genoemd, ter discussie gesteld. Volgens de auteur van het hoofdartikel, dr. D. Bijl, kan onvoldoende bewezen worden dat de jaarlijkse grieprik werkzaam en effectief is bij verschillende risicogroepen. Naar aanleiding van dit hoofdartikel hebben andere media aandacht besteed aan het nut en de noodzaak van de grieprik.
- 1.5 Het RIVM en Coutinho delen de mening van Bijl niet. Zij menen dat door wetenschappelijk onderzoek wel degelijk goed onderbouwd is dat de grieprik werkzaam is en de kwetsbaardere groepen van de bevolking beschermt tegen de mogelijk dodelijke gevolgen van een influenza-infectie. Dit standpunt wordt ook

gedragen door de Gezondheidsraad, het onafhankelijke adviesorgaan van de minister van VWS. Als **productie 2** wordt het recentste advies van de Gezondheidsraad van 28 september 2011 over het nut van de griepvaccinatie overgelegd. Voor de volledigheid merkt het RIVM op dat het RIVM of zijn werknemers niet betrokken zijn geweest bij de totstandkoming van dat advies (dus ook Coutinho niet). In een artikel in *NRC Handelsblad* van 25 november 2011 (**productie 3**) onderstreept de voorzitter van de Gezondheidsraad, prof. dr. L. Gunning-Schepers, de significante winst in de preventie van influenza.

- 1.6 Gedaagde (hierna: Van der Linde) is huisarts in Capelle aan den IJssel. Van der Linde is van opvatting dat de griepvaccinatie (medisch gezien) geen zin heeft en hij meent dat slechts farmaceutische bedrijven beter worden van de griepvaccinatie. Van der Linde gaat zelfs nog een stap verder: volgens hem zijn medische wetenschappers financieel volledig afhankelijk van de farmaceutische industrie en lopen zij aan de leiband van de geneesmiddelenfabrikanten.¹
- 1.7 Van der Linde richt nu zijn pijlen ook rechtstreeks op het RIVM, dat in zijn ogen een dubieuze rol zou spelen bij de advisering ten aanzien van de griepvaccinatie. Recentelijk heeft hij in verschillende interviews onomwonden naar voren gebracht dat de griepvaccinatie naar zijn mening door het RIVM wordt gestimuleerd vanwege zakelijke banden met de farmaceutische industrie. Van der Linde heeft bovendien opgemerkt dat Coutinho een groot zakelijk belang zou hebben bij een goede relatie met de farmaceutische industrie en daarom positief adviseert over de griepvaccinatie. Concreet gaat het om de volgende uitslatingen.
- 1.8 Op 26 oktober 2011 is in het dagblad *Trouw* een interview met Van der Linde gepubliceerd onder de titel 'Wel of geen griepvaccinatie, dat is de vraag' (**productie 4**). Van der Linde zegt daarin dat er geen valide bewijs is dat jaarlijkse vaccinatie van gezonde ouderen en risicopatiënten effectief is. Op de vraag waarom hij dat wel zegt en de meeste andere huisartsen niet, antwoordt hij:

"Ik denk niet dat huisartsen zo goed wetenschappelijk zijn onderlegd of op de hoogte zijn van nieuwste wetenschappelijke inzichten. De praktijk leert dat vooral richtlijnen van de beroepsgroep of de adviezen van de Gezondheidsraad worden opgevolgd.

Ikzelf heb twaalf jaar lang in opdracht van het Nederlands Huisartsen Genootschap allerlei verre oorden bezocht om bijscholingscursussen op kwaliteit te controleren. Daar heb ik zelf kunnen zien hoe de farmaceutische

¹ Zie bijvoorbeeld <http://www.hartgenoten.nl/hartopinie/hans-van-der-linde-de-patient-is-een-proefkonijn-2>.

industrie de voorschrijver wil beïnvloeden. In dertig jaar tijd zijn de grenzen steeds meer opgeschoven, ook door de rol van adviseurs op het terrein van vaccinatie, zoals Ab Osterhaus of Roel Coutinho. Over hoe Osterhaus' commerciële belangen zijn rol als adviseur bij de Mexicaanse griep beïnvloedden, is al veel bericht. Maar ook Coutinho heeft als wetenschapper veel onderzoek gedaan in opdracht van de industrie."

- 1.9 In de uitzending van het radioprogramma *Avondspits* op 26 oktober 2011 was de stelling waarop luisteraars konden reageren: 'De griepvaccinatie helpt alleen de pillenindustrie'. Van der Linde was in de studio te gast om deze stelling te verdedigen. Ook een huisarts genaamd Van Essen kwam aan het woord. Nadat Van Essen de suggestie van de presentator dat er sprake zou zijn van belangenverstrengeling bij het RIVM bij de advisering over de griepvaccinatie gemotiveerd had weersproken, zei de presentator dat de industrie natuurlijk wel baat zou hebben bij de griepvaccinatie. Van Essen antwoordde hierop:

"Ik ben niet industrie. Dus ik weet niet wat de industrie voor drijfveer heeft. Maar het gaat hier erom of diegenen die de overheid adviseren dat onafhankelijk doen vanuit hun eigen kennis en eigen verantwoordelijkheid, of dat ze zoals u ook weer beweert dat ze worden gedreven door financiële belangen van de farmaceutische industrie. En dat bestrijd ik ten enenmale. Dit zijn deskundigen die de overheid adviseren die dat doen omdat ze vinden dat de overheid een goed advies moet krijgen."

Van der Linde reageert hierop met:

"Daar is wel iets op af te dingen. [...] Meneer Osterhaus die heeft gewoon aandelen met een bedrijf die alle belang erbij had vorig jaar dat de Mexicaanse griep verkocht werd. Coutinho is iemand die op een gegeven moment... zijn gehele AIDS-onderzoek in het verleden is door de industrie betaald en hij heeft groot belang om op een gegeven moment... dat... die goede relatie goed te houden, voor nu en vooral ook in de toekomst. Daar is absoluut een belangenverstrengeling."

Een transcript van de uitzending wordt overgelegd als **productie 5**.²

- 1.10 Op 26 oktober 2011 was Van der Linde eveneens te gast in het televisieprogramma *Moraalridders*, uitgezonden door de Evangelische Omroep. Een transcript van dit

² Te beluisteren via <http://www.radio1.nl/contents/40571-griepvaccinatie-helpt-alleen-de-pillenindustrie> (vanaf 12:59).

interview wordt overgelegd als **productie 6**.³ Opnieuw kwamen het RIVM en de positie van Coutinho aan de orde. De presentator (Tijs van den Brink) parafraseert allereerst de stelling van Van der Linde in *Trouw*:

"En Trouw suggereert dus zelfs dat meneer Coutinho van het RIVM zelfs persoonlijke belangen heeft bij de griepvirussen."

Dit wordt door Van der Linde niet weersproken, maar als volgt toegelicht:

"Coutinho heeft op een gegeven moment... al zijn onderzoek vroeger tegen AIDS, heel verdienstelijk en knap onderzoek, werd wel door de farmaceutische industrie gefinancierd en..."

In reactie op een tegenwerping van de presentator met de strekking dat dergelijke financiering in het kader van de griepvirus toch niet aan de orde is, verklaart Van der Linde vervolgens:

"Nee, maar goed, nu als RIVM heeft hij zakelijk grote belangen bij de griep en ook voor zijn toekomst is een profijtelijke relatie met de industrie voor hem belangrijk. Het zijn mensen die op een gegeven moment zeer terdege rekening houden met hoe een farmaceutische industrie aankijkt tegen hun uitlatingen."

Op de vraag "Hij is niet zuiver op de graat?" antwoordt Van der Linde ten slotte:

"Als u een zakelijke onderneming heeft en u doet zaken met iemand, dan zult u die zakelijke partner nooit voor zijn hoofd stoten en u zult hem vriendelijk proberen te bejegenen. En dan gaat 't te ver om te zeggen: hij is niet integer, nee je streeft goede relaties na en in dat kader van die goede relaties krijg je bedenkelijke zaken als lippendienst en te vriendelijk zijn voor. En dan komt het op een gegeven moment zover dat er een..., dit is heel langzaam de afgelopen 30 jaar gegroeid."

- 1.11 De uitspraken van Van der Linde omtrent volgens hem bestaande zakelijke belangen zijn inmiddels opgepikt door andere media. Daaruit blijkt dat Van der Linde bij zijn uitspraken blijft. Zo staat op de website www.leugens.nl vermeld (**productie 7**):⁴

³ Te bekijken via http://www.fo.nl/programma/moraalridders/2011-2012/page/Hans_van_der_Linde/articles/article.eso?article=12739333 (vanaf 4:25).

⁴ Zie <http://www.leugens.nl/2011/10/27/griepvirus-zeer-omstreden/>.

"Ab Osterhaus en Roel Coutinho kregen al de nodige kritiek vanwege belangenverstrengeling. Huisarts Hans van der Linde (foto) beschuldigde woensdagavond in Moraalridders Coutinho van 'lippendienst' aan de farmaceutische industrie en Osterhaus van bedenkelijk medisch adviseren over verlaging van de adviesleeftijd voor het toedienen de grieprik van 65 naar 60 jaar.

Er zijn geen overtuigende onderzoeken die aantonen dat ouderen die een grieprik krijgen minder vaak ziek worden dan zij die dat niet krijgen, aldus Van der Linde. De prik al jarenlang voorgeschreven daar de geneesmiddelenindustrie dat graag wil en de huisartsen er het nodige aan verdienen.

Volgens Van der Linde is de grieprik een typisch voorbeeld van 'als het kan, dan moet het ook'. "Virologen zijn trots op hun product en ijveren ervoor dat de prik gebruikt wordt. De farmaceutische industrie onderhoudt goede banden met instituten als het RIVM. Die bevelen de grieprik dan weer hartelijk aan.

Ik zeg niet dat het allemaal handjeklap is, maar Roel Coutinho zal zijn zakelijke relaties nooit voor het hoofd willen stoten. Een lippendienst is zo gedaan. Dat is in de afgelopen dertig jaar heel langzaam zo gegroeid."

- 1.12 Met zijn aantijgingen van het hebben van zakelijke belangen met de farmaceutische industrie brengt Van der Linde de reputatie van Coutinho en het RIVM ernstige schade toe. De uitspraken van Van der Linde missen feitelijke grondslag en ondermijnen het vertrouwen dat de Nederlandse bevolking moet kunnen hebben in het RIVM/Cib als leidinggevende instantie bij het voorkomen en bestrijden van (epidemieën van) infectieziekten. De suggestie dat de grieprik uitsluitend zou zijn ingegeven door zakelijke belangen – in plaats van door wetenschappelijke overwegingen en volksgezondheidsoverwegingen – doet ernstig afbreuk aan dat vertrouwen. Vanuit zijn positie als (huis)arts dient van der Linde zich tevens bewust te zijn van de maatschappelijke onrust die hij daarmee teweegbrengt.
- 1.13 In het licht van het vorenstaande heeft de directeur-generaal voor het RIVM, prof. dr. A.N. van der Zande, Van der Linde bij brief van 27 oktober 2011 (**productie 8**) verzocht om zijn aantijgingen te rectificeren en hem daartoe een termijn geboden tot en met 31 oktober 2011. Bij e-mailbericht van 30 oktober 2011 (**productie 9**) heeft Van der Linde het RIVM laten weten dat hij niet bereid is zijn uitspraken terug te nemen. In zijn e-mail heeft hij onder meer geschreven:

"Nu al zeg ik u dat een poging om mij te beknotten in mijn vrijheid van meningsuiting weinig kans van slagen zal hebben. Het maatschappelijk belang van signalelementen van commerciële invloeden op de gezondheidszorg

en de ondernemende universiteit is daarvoor te groot. Mijn plenaire rede voor het jaarcongres van het Nederlands Huisartsen Genootschap was daar geheel aan gewijd.

Het RIVM is belanghebbend bij griepvaccinaties. Zowel in het kader van haar exploitatierekening als met name in het kader van (gedeeltelijke verkoop van) het Nederlands Vaccin Instituut.

In 1987 publiceerde Alexander Rinnooy Kan samen met andere prominenten de brochure "Naar een ondernemende universiteit". Het geschrift moedigde universiteiten aan om de markt op te gaan en zo een derde geldstroom te genereren. De brochure heeft grote invloed gehad op onze gezondheidszorg. Tegen de achtergrond van een zich terugtrekkende overheid kozen veel artsen en hoogleraren in de gezondheidszorg voor een relatie met de industrie, een afhankelijkheidsrelatie wel te verstaan. Op lucratieve vakgebieden hebben geneesmiddelenfabrikanten planmatig nauwe betrekkingen aangeknoopt met opinionleiders.

Onderzoeksbudgetten, formatieplaatsen, deelname aan congressen, zitting in advisory boards en bijzondere leerstoelen zijn de instrumenten waarmee de industrie wereldwijd haar invloed vestigde op medische faculteiten en in de gezondheidszorg. De prijs die de geneeskunde betaalt voor haar afhankelijkheidsrelatie is het leveren van lippendienst aan farmamarketing. Opinionleiders, waaronder ook veel perifere specialisten, vervullen een sleutelrol bij marketing. Artsen varen op hun kompas en wie de markt wil veroveren, moet de opinieleiders voor zich winnen en dat is onopgemerkt gangbare praktijk geworden.

Deze opinieleiders betrachten als regel geen transparantie over hun bindingen met de industrie.

Een poging mij het zwijgen op te leggen zal een averechts gevolg hebben. Als columnist en medisch adviseur van radio- en TV-rubrieken zal ik mij daartegen teweer stellen en het RIVM ter discussie stellen."

- 1.14 Bij brief van 31 oktober 2011 (**productie 10**) heeft de advocaat van het RIVM aan Van der Linde bericht dat een rechterlijk oordeel zal worden gevraagd over de (on)rechtmatigheid van zijn uitlatingen en zijn weigering tot rectificatie.
- 1.15 Op 1 november 2011 heeft het RIVM in een persbericht (**productie 11**) de onderhavige procedure aangekondigd. Naar aanleiding daarvan heeft Van der Linde zijn uitspraken over belangenverstrengeling in verschillende media gehandhaafd. Zo berichtte Artsennet op 2 november 2011 (**productie 12**):⁵

⁵ Zie <http://medischcontact.artsennet.nl/Nieuws-1/Nieuwsbericht/105081/Huisarts-houdt-kritiek-op-Coutinho-staande.htm>.

"Van der Linde ontkent niet en zegt ook niets terug te nemen van die woorden. Hij heeft louter aandacht willen vragen voor 'belangenverstremming'. 'Ik heb het niet over zakken vullen. Ik heb helemaal niets tegen geld verdienen. Dat acht ik een respectabele bezigheid. Maar je moet geen belangen hebben als privépersoon als je een publieke zaak bepleit, zoals griepvaccinatie, waarvan het effect niet is aangetoond."

- 1.16 De hiervóór geciteerde beeld- en geluidsfragmenten worden overgelegd op cd als productie 13 bij deze dagvaarding.
- 1.17 Sinds de mededeling van Van der Linde dat hij zijn uitslatingen niet zou terugnemen en de aanzegging dat een procedure zou worden opgestart, heeft nog nader contact plaatsgehad tussen (vertegenwoordigers van) partijen om te onderzoeken of het geschil in der minne geschikt kon worden. Dit heeft echter niet tot resultaat geleid. Het RIVM en Coutinho hebben daarom alsnog deze procedure aanhangig gemaakt.

2 Toelichting op de vordering in deze procedure

- 2.1 Met betrekking tot de rol van het RIVM en Coutinho in het kader van (de advisering over) de griepvaccinatie heeft Van der Linde, zoals hiervóór aangehaald, publiekelijk de volgende uitslatingen gedaan:
- dat Coutinho dan wel het RIVM (grote) zakelijke belangen heeft bij de griep(prik);
 - dat voor de toekomst van Coutinho (al dan niet in RIVM-verband) een profijtelijke relatie met de (farmaceutische) industrie belangrijk is;
 - dat al zijn onderzoek tegen AIDS door de industrie werd betaald;
 - dat Coutinho als privépersoon belangen heeft bij de griepvaccinatie;
 - dat Coutinho (al dan niet in hoedanigheid van directeur bij het RIVM) een zakelijke onderneming drijft, en lippendienst betoont aan zijn zakelijke partners, die hij nooit voor het hoofd zal willen stoten.
- 2.2 De suggestie dat het RIVM en Coutinho zich bij hun advisering aan de overheid (in het bijzonder: over de griepvaccinatie) laten leiden door zakelijke belangen en profijtelijke relaties, dat zij een zakelijke onderneming drijven en met hun standpunten over de griepvaccinatie lippendiensten bedrijven aan hun zakelijke partners omdat zij die niet voor het hoofd willen stoten, is feitelijk onjuist en schadelijk voor de reputatie van het RIVM en Coutinho in het kader van hun advisering over vaccinaties, en in het bijzonder de griepvaccinatie. Het RIVM en Coutinho zijn van oordeel dat deze uitslatingen onrechtmatig zijn jegens hen.

- 2.3 In de onderhavige procedure vorderen eisers daarom een verklaring voor recht dat Van der Linde zowel jegens Coutinho als jegens het RIVM onrechtmatig handelt met bedoelde uittalingen. Nu Van der Linde bij zijn standpunten blijft en heeft aangekondigd zijn in deze procedure bestreden standpunten uit te blijven dragen, hebben het RIVM en Coutinho belang bij de gevorderde verklaring voor recht, waarmee vast zou komen te staan dat Van der Linde jegens hen onrechtmatig handelt. Zou Van der Linde vervolgens doorgaan met het doen van dergelijke uittalingen, dan zou met een beroep op die verklaring voor recht een verbod daarop (versterkt met een dwangsom) kunnen worden gevorderd. Aangezien het RIVM en Coutinho er op voorhand van uit willen gaan dat Van der Linde zich bij een rechterlijke uitspraak zal neerleggen, zal in deze procedure nog geen verbodsvordering met dwangsom worden gevraagd.
- 2.4 Coutinho en het RIVM treden in deze procedure op voor zichzelf ter bescherming van hun eigen belang, bestaande in bescherming van hun eigen reputatie en hun werkzaamheden bij de bestrijding van (infectie)ziekten. Daarnaast heeft het RIVM ook als werkgever van Coutinho een belang bij deze vordering, omdat het de plicht heeft ervoor te zorgen dat haar werknemers in de uitoefening van hun functie verstoken blijven van onterechte verdachtmakingen die zowel hen als het RIVM in een kwaad daglicht kunnen stellen.

Vergelijk:

- Vزر. Zutphen 1 juni 2010, LJN BM6266, r.o. 4.1.

3 De positie van het RIVM bij de bestrijding van infectieziekten

- 3.1 Het RIVM/Cib coördineert het landelijke vaccinatiebeleid, waaronder het Nationaal Programma Grieppreventie. Wanneer de bevolking – op onjuiste gronden – haar vertrouwen verliest in (de activiteiten van) Coutinho en het RIVM, heeft dat onvermijdelijk consequenties voor de uitvoering van het vaccinatiebeleid. Zo kan alleen al de suggestie dat het RIVM aan de leiband van de farmaceutische industrie zou lopen en dus niet onafhankelijk zou zijn, een negatieve invloed hebben op de vaccinatiegraad in Nederland. Een lagere vaccinatiegraad leidt mogelijk tot epidemieën waaraan mensen zouden kunnen overlijden.
- 3.2 Een belangrijke reden waarom de beschuldigingen van Van der Linde zo ernstig zijn, en dat het RIVM en Coutinho die beschuldigingen ook ernstig opvatten, is dat er tal van voorbeelden bestaan van (onterechte) kritiek op vaccinaties die desastreuze gevolgen hebben gehad voor de volksgezondheid.

- 3.3 Wellicht het bekendste voorbeeld daarvan is de massale uitbraak van mazelen en de bof nadat een Britse arts-onderzoeker (A. Wakefield) op een persconferentie in 1998 had geadviseerd niet langer het combinatievaccin tegen mazelen, bof en rodehond te gebruiken tot nader onderzoek zou hebben uitgesloten dat bepaalde, door hem met autisme in verband gebrachte aandoeningen, als bijwerking konden optreden. In de jaren na de controverse over het combinatievaccin is uit onderzoek gebleken dat bij de arts-onderzoeker sprake was van belangenverstrengeling, dat hij zijn onderzoeksresultaten had gemanipuleerd en ethische codes had geschonden. Zijn met de onjuiste claim verband houdende wetenschappelijke artikelen zijn ingetrokken en hij is geschrapt uit het *Medical Register*. De consensus onder wetenschappers is dat er geen verband bestaat tussen autisme en het vaccin.
- 3.4 Het kwaad was echter al geschied: na de uittalingen van de arts-onderzoeker, die breed werden uitgemeten in de pers, nam de vaccinatiegraad (van dit combinatievaccin) in het Verenigd Koninkrijk af van 92% (1996) tot 84% (2002). In sommige delen van Londen was de vaccinatiegraad zelfs gedaald tot 61% (2003). Dat is veel minder dan nodig is om een mazelenepidemie te voorkomen. De sterke daling van de vaccinatiegraad heeft in de loop van enkele jaren geleid tot duizenden gevallen van mazelen en de bof per jaar (in plaats van enkele tientallen per jaar in de periode daarvoor), met blijvende gezondheidsschade en sterfgevallen onder kinderen tot gevolg.
- 3.5 Nu uit Van der Linde geen claims over niet-bestaande gevaren van het griepvaccin en is hij zelf juist kritisch over het door hem gepercipieerde gebrek aan transparantie bij wetenschappers. De mogelijke *gevolgen* van de onjuiste en smadelijke uittalingen van Van der Linde over de vermeende belangen van Coutinho en het RIVM zijn echter wel degelijk vergelijkbaar. Met de onjuiste uittalingen van de genoemde Britse arts-onderzoeker hebben de onjuiste uittalingen van Van der Linde over vermeende belangen gemeen dat zij op onterechte gronden het draagvlak onder de bevolking voor vaccinatie kunnen verminderen. Dat geldt dan niet alleen voor de griepvaccinatie, maar ook voor het — eveneens door het RIVM gecoördineerde — rijksvaccinatieprogramma (de inenting tegen baarmoederhalskanker, bof, difterie, Hib-ziekten (zoals hersenvliesontsteking), hepatitis B, kinkhoest, mazelen, meningokokken C, pneumokokken, polio, rode hond en tetanus). De door Van der Linde geuite beschuldiging kan dus ernstige maatschappelijke gevolgen hebben voor de bestrijding van een uitbraak of epidemie van een infectieziekte. In dit verband is het extra schadelijk dat Van der Linde zijn uitspraken precies aan de vooravond van de (op grote schaal uitgevoerde) griepvaccinatie heeft gedaan, en dat hij deze uitspraken doet in zijn hoedanigheid als huisarts.
- 3.6 In zijn reacties in de pers doet Van der Linde het voorkomen alsof het RIVM (samen met "de farmaceutische industrie", die Van der Linde in deze context vaak in een adem

noemt met het RIVM) hem wil verhinderen het nut van de griepvaccinatie ter discussie te stellen. Dat is geheel ten onrechte. Uit uitspraken van het RIVM heeft Van der Linde die indruk ook niet kunnen opdoen.

- 3.7 Eisers stellen voorop dat het Van der Linde — uiteraard — vrij staat om als huisarts een bijdrage te leveren aan de discussie over werkzaamheid en noodzaak van de griepvaccinatie en om in dat verband zijn mening te uiten. Van der Linde heeft vanzelfsprekend ook de vrijheid om aandacht te vragen voor transparantie en integriteit van wetenschappers die bij hun onderzoek samenwerken met de farmaceutische industrie. Ook hoeft niets hem ervan te weerhouden zijn mening te geven over de wenselijkheid van nevenfuncties van adviseurs van de Nederlandse regering.
- 3.8 Het staat Van der Linde echter *niet* vrij om smadelijke, ongegronde beschuldigingen te uiten die erop neerkomen dat Coutinho en het RIVM bij hun (deskundigen)advies en andere uitspraken over de griepvaccinatie zich laten leiden door zakelijke belangen en profijtelijke relaties met de farmaceutische industrie (in plaats van door het belang van de volksgezondheid). Deze beschuldigingen zijn niet alleen onjuist, maar vormen ook een ernstige aantasting van de (wetenschappelijke) integriteit van het RIVM en Coutinho. Van der Linde schaaft met deze beschuldigingen niet alleen de reputatie van Coutinho en het RIVM als deskundige en onafhankelijke instantie, maar ook — welbewust en ten onrechte — het vertrouwen van de Nederlandse bevolking in de bescherming van de volksgezondheid door het RIVM. Daarover, en niet over iets anders, gaat deze procedure.

4 Juridisch kader

- 4.1 Bij een botsing tussen enerzijds het recht op vrijheid van meningsuiting en anderzijds het belang niet te worden blootgesteld aan lichtvaardige verdachtmakingen, hangt het antwoord op de vraag welk belang in het concrete geval de doorslag behoort te geven af van de relevante omstandigheden in onderling verband beschouwd. Volgens vaste rechtspraak van de Hoge Raad kan daarbij worden gedacht aan (onder andere) de aard van de gepubliceerde verdenkingen en de ernst van de te verwachten gevolgen voor degene(n) op wie de verdenkingen betrekking hebben en de mate waarin ten tijde van de publicatie de verdenkingen steun vonden in het feitenmateriaal.

Zie met name:

- HR 24 juni 1983, NJ 1984, 801;
- HR 18 januari 2008, NJ 2008, 274.

- 4.2 Door de beschuldigingen te uiten die erop neerkomen dat Coutinho en het RIVM bij hun advisering over de griepvaccinatie commerciële belangen zouden laten meewegen of zelfs de doorslag zouden laten geven, wordt de reputatie van Coutinho en het RIVM

ernstig geschaad. Zoals hiervoor uiteengezet, komt daarmee ook het vertrouwen in (het RIVM als uitvoerder van) vaccinatieprogramma's op het spel te staan, met mogelijk ernstige gevolgen voor de volksgezondheid.

- 4.3 Als het RIVM en Coutinho, kort gezegd, zakelijke belangen laten prevaleren boven hun wetenschappelijke inzichten en de volksgezondheid, zou dat een ernstige misstand zijn die aan de kaak gesteld zou moeten (kunnen) worden. De stelling mist echter, zoals hierna nader zal worden onderbouwd, elke grond. Juist doordat het om een aantijging over een ernstige vermeende misstand gaat, is de aantijging zelf ernstig, zodat stevige eisen gesteld moeten worden aan de mate waarin (ten tijde van de publicatie) de verdenkingen steun vonden in het feitenmateriaal.
- 4.4 Het RIVM en Coutinho zullen hierna onder 5 uiteenzetten dat de beschuldigingen en de daaraan ten grondslag gelegde stellingen *geen* steun vinden in de feiten. Dat betekent dat Van der Linde geen rechtvaardigingsgrond had voor zijn uitslatingen en dat een inbreuk op zijn vrijheid van meningsuiting door zijn uitslatingen onrechtmatig te verklaren, in dit geval gerechtvaardigd is.

Ter illustratie kan nog worden gewezen op de volgende rechtspraak:

- Gerechtshof Amsterdam 30 december 1993, *Mediaforum* 1994, B32, r.o. 4.6:

"Uiteraard is het geoorloofd de aandacht van het publiek te vestigen op eventueel aanwezige dubieuze dubbelrollen, zeker wanneer het zoals hier een persoon betreft, die in een recent verleden een publieke functie heeft bekleed en die – naar het publiek inderdaad zal denken – wegens zijn in die publieke functie opgedane ervaring wordt benoemd in functies, waarin een onafhankelijk en onpartijdig optreden wordt verwacht. Het spreekt echter vanzelf dat wanneer het ontbreken van die onafhankelijkheid en onpartijdigheid aan de orde wordt gesteld door het uiten van de beschuldiging van dubieuze dubbelrollen, daarvoor een behoorlijke feitelijke grondslag dient te bestaan. Dit klemmt temeer waar de voormalig publiek functionaris als hier aan de orde juist afhankelijk is van de omtrent zijn integriteit bestaande indrukken."

- Gerechtshof Amsterdam 4 december 1997, *Mediaforum* 1998/11 (afl. 3), r.o. 4.9-4.10:

"[H]et door SENA gewraakte persbericht van de NTB [bevat] de ernstige beschuldiging van wanbeleid van bestuur en directie van SENA (...). Op niet mis te verstande wijze wordt gesuggereerd dat (...) [sprake is van] onaanvaardbare, tot ingrijpen van de minister nopen praktijk van bestuur en directie (...) [en dat het] sectiebestuur nu voornamelijk bestaat uit personen 'met grote persoonlijke belangen in SENA'. Geen van deze beschuldigingen, die ook door de NTB als zeer ernstig worden beschouwd, (...) is echter door de NTB onderbouwd. SENA heeft de juistheid van die beschuldigingen gemotiveerd betwist. (...)

Noch die vrijheid [van meningsuiting], noch enige belangenafweging kan ertoe leiden dat het publiekelijk uiten van ongefundeerde beschuldigingen geoorloofd kan worden geacht."

- Gerechtshof 's-Hertogenbosch 17 december 2002, *KG* 2003/81, r.o. 4.9.4-4.10:

"Het hof onderschrijft voorts het oordeel van de president (...) dat de in grievende woorden geformuleerde beschuldigingen aan het adres van de ambtenaren dat zij misbruik maken van hun positie een ernstige belediging oplevert die de reputatie en integriteit van deze ambtenaren en de gemeente ernstig aantast en die het publieke vertrouwen in de integriteit van het gemeentelijk apparaat ernstig ondermijnt. (...)

Gelet op het hiervoor overwogene onderschrijft het hof het voorlopig oordeel van de president (...) dat het algemeen belang niet kan zijn gediend met publicaties van beschuldigingen waarvoor geen of onvoldoende deugdelijke gronden kunnen worden aangevoerd en dat de gewraakte uitingen van Leunisse en Boer als onrechtmatig jegens Lemmens c.s. dienen te worden gekwalificeerd."

- Rechtbank 's-Hertogenbosch (Vzr.) 25 oktober 2005, *LJN* AU4884, r.o. 4.2-4.3:

"De door niets gestaafde beschuldiging van strafbare feiten (fraude) in relatie tot een karaktergebrek (lafheid) en de door niets gestaafde suggestie dat andere overheidsinstanties (B&W; OM) deze beschuldiging en dit karaktergebrek onderschrijven, maken dat de uiting van [gedaagde] nodeloos grievend is, zowel voor de burgemeester zelf als voor de gemeente waarbij hij het burgemeestersambt uitoefent.

Het belang dat de door [gedaagde] vermeende misstand (...) niet door onbekendheid bij het grote publiek blijft voortbestaan, kan door deze pamfletten, die omtrent die vermeende misstand niets inhouden, niet gediend zijn."

- Rechtbank Utrecht (Vzr.) 30 juli 2008, *LJN* BD8861, r.o. 4.4:

"De beschuldigingen, die verder strekken dan het aan de kaak stellen van het beleid van de gemeente met betrekking tot de luchtkwaliteit, zijn zeer diffamerend en voor [eisers] uiterst schadelijk voor onder meer de uitoefening van hun beroep en/of bedrijf. Ook indien in aanmerking wordt genomen dat de uitlatingen niet bedoeld zijn als een feitelijk oordeel maar als een door [gedaagde] aan de feiten verbonden waardeoordeel, moet geoordeeld worden dat [gedaagde] hier de grenzen van het rechtens betamelijke heeft overschreden en zich onnodig grievend heeft uitgelaten, zonder zich in de vereiste mate rekenschap te geven van de te verwachten gevolgen ervan voor [eisers]."

- Rechtbank Amsterdam 4 november 2009, *LJN* BL3549, r.o. 4.5:

"Voor zover de posting echter vermeldt "oplichters en dieven zijn het", gaat [B] naar het oordeel van de rechtbank te ver. Deze bewoordingen zijn onjuist en onnodig grievend. Hiermee wordt immers de suggestie gewekt dat [A] zich bezig houdt met illegale/ongeoorloofde praktijken, terwijl dit oordeel niet wordt gestaafd door de feiten, waaronder het rapport van Deloitte. Een dergelijke

onjuiste beschuldiging aan het adres van [A] stelt [A] in een kwaad daglicht en is daarom in beginsel onrechtmatig jegens hem. Dat het om een waardeoordeel van [B] gaat, doet hieraan niet af. Aannemelijk is dat een dergelijk, niet door de feiten gesteund waardeoordeel van de directeur van IEX door lezers wel serieus wordt genomen. Het verweer van [B] dat hij slechts in algemene zin zou opmerken dat vermogensbeheerders en financieel adviseurs oplichters zijn, gaat niet op, alleen al omdat uit dit bericht duidelijk blijkt dat hij daar in ieder geval ook [A] onder verstaat."

- Rechtbank Amsterdam 1 december 2010, *LJN* BO9417, r.o. 4.20:

"Zoals de rechtbank heeft overwogen in rechtsoverweging 4.6 wordt [eiser sub 2] er in de Publicatie - samengevat - van beschuldigd dat hij mogelijk in verband kan worden gebracht met drugsgeld, dat hij in een financieel debacle verzeild is geraakt en dat [eiser sub 2] zich met zijn strijd tegen DSB financieel liet leiden door zijn belangen bij een televisieformat. Met deze beschuldigingen wordt de eer en goede naam van [eiser sub 2] geschonden. De geloofwaardigheid, integriteit en reputatie van [eiser sub 2] zijn van belang voor de uitoefening van zijn functies. De beschuldigingen van De Telegraaf vinden geen enkele steun in het destijds beschikbare feitenmateriaal. Die beschuldigingen vloeien voort uit speculatie aan de zijde van [gedaagde sub 2]. (...) Hieruit volgt dat de publicatie van de beschuldigingen aan het adres van [eiser sub 2] onrechtmatig is jegens [eiser sub 2]."

5 De onrechtmatige uitslatingen van Van der Linde missen feitelijke grond

- 5.1 Hierna zullen eisers toelichten dat en waarom de gewraakte uitslatingen van Van der Linde elke feitelijke grondslag missen.
- 5.2 *"Al het onderzoek van Coutinho tegen AIDS werd door de industrie betaald"*
Om te beginnen heeft Van der Linde herhaaldelijk een verband gelegd tussen Coutinho en de industrie door te stellen dat al het onderzoek van Coutinho tegen AIDS door de industrie werd betaald.
- 5.3 Deze stelling is onjuist. Vrijwel al het onderzoek van Coutinho is verricht zonder financiering van de industrie.
- 5.3.1 Coutinho is (mede)auteur van een kleine 600 wetenschappelijke artikelen. Een groot deel (ca. 550) hiervan heeft betrekking op HIV/AIDS-onderzoek. Onder dat onderzoek zijn enkele studies naar de werkzaamheid van vaccins, maar het grootste deel van het onderzoek heeft betrekking op de werking van het virus, diagnostiek, preventie, gedrag en epidemiologie. Over (de financiering van) door Coutinho verricht onderzoek kan het volgende worden opgemerkt.

- 5.3.2 Sinds 1984 is Coutinho betrokken bij de zogeheten *Amsterdam Cohort Studies on HIV infection and Aids*. Tussen 1995 en 2005 was hij als projectleider eindverantwoordelijk voor dit onderzoeksproject, dat wordt uitgevoerd door een samenwerkingsverband tussen overheden en non-profitorganisaties (en niet de industrie): GGD Amsterdam, het Academisch Medisch Centrum Amsterdam, het UMCU, Stichting Medisch Centrum Jan van Goyen en de Stichting Sanquin Bloedvoorziening. De basisfinanciering van de Amsterdam Cohort Studies komt volledig uit de publieke middelen, aanvankelijk via het Preventiefonds, later direct van het ministerie van VWS, tegenwoordig via het RIVM (Cib).
- 5.3.3 Binnen de *Amsterdam Cohort Studies* zijn drie HIV/AIDS-vaccinstudies gedaan onder leiding van Coutinho waar de industrie een bijdrage aan geleverd heeft: één profylactische studie (dus een studie naar de voorkoming van HIV/AIDS door vaccinatie) is door de industrie bekostigd, namelijk door betaling van een (ongeveer kostendekkende) vergoeding per deelnemer. Coutinho was overigens geen mede-auteur van de publicatie die uiteindelijk uit dit onderzoek is voortgevloeid. Daarnaast zijn in twee kleinere therapeutische vaccintrials (onderzoeken waarbij wordt onderzocht of vaccins een positief effect hebben op het beloop van de infectie) de vaccins kosteloos ter beschikking gesteld door het bedrijf dat de vaccins had ontwikkeld (*Genentech*); de kosten van het onderzoek zijn niet door het bedrijf betaald, maar uit publieke middelen gefinancierd. De uitkomst van deze drie trials was overigens dat de vaccins niet effectief waren. Ten slotte is Coutinho in 1988, 1989 en 1990 betrokken geweest bij onderzoek naar de effectiviteit van het eerste HIV/AIDS-geneesmiddel zidovudine. Dit onderzoek is niet bekostigd door de industrie.
- 5.3.4 Van 1995–2006 was Coutinho projectleider van een groot onderzoeksproject in Ethiopië, in samenwerking met het Ethiopian Health and Nutrition Research Institute in Addis Abeba. Dit onderzoeksproject is volledig betaald door het ministerie van Buitenlandse Zaken; er is geen bijdrage geweest vanuit de industrie.
- 5.4 Het voorgaande betekent dat van het — in ruim 550 artikelen beschreven — HIV/AIDS-onderzoek onder verantwoordelijkheid van Coutinho *minder dan 1%* kan worden aangemerkt als (deels) gefinancierd vanuit de industrie. De stelling van Van der Linde dat al het onderzoek van Coutinho tegen AIDS door de industrie is betaald, is daarmee niet slechts tendentieus, maar ronduit onwaar. Daarmee ontvalt ook de feitelijke grondslag aan de suggestie van Van der Linde dat Coutinho door de financiering van zijn onderzoek in het verleden, de banden met de industrie heeft opgebouwd die volgens Van der Linde belangenverstrengeling opleveren.
- 5.5 Nog los van het voorgaande geldt dat, ook al *zou* het aidsonderzoek van Coutinho — anders dus dan in werkelijkheid — grotendeels of geheel gefinancierd zijn door de farmaceutische industrie, dit nog geen rechtvaardiging vormt voor de aantijgingen dat

er bij Coutinho en het RIVM sprake zou zijn van het zich laten leiden door zakelijke belangen (in plaats van door wetenschappelijke overtuigingen en/of de volksgezondheid). Een zodanig ernstige beschuldiging moet — ook los van financieringsrelaties van onderzoek — met feiten worden onderbouwd, die er in dit geval echter niet zijn (en ook niet gesteld zijn). De enkele omstandigheid dat Van der Linde en sommige wetenschappers een andere opvatting hebben over de werkzaamheid van de griepvaccinatie dan Coutinho en het RIVM (en de Gezondheidsraad en de meeste andere wetenschappers), kan in elk geval vanzelfsprekend nooit een rechtvaardiging vormen voor de beschuldigingen dat bij Coutinho en het RIVM sprake zou zijn van belangenverstrengeling en het zich laten leiden door zakelijke belangen (in plaats van door wetenschappelijke overtuigingen en de volksgezondheid).

"Coutinho dan wel het RIVM heeft grote zakelijke belangen heeft bij de griep(prik)"
"Coutinho drijft een zakelijke onderneming, en betoont lippendienst aan zijn zakelijke partners"

"Het RIVM is belanghebbend bij griepvaccinaties. Zowel in het kader van haar exploitatierekening als met name in het kader van (gedeeltelijke verkoop van) het Nederlands Vaccin Instituut."

"Voor de toekomst van Coutinho is een profijtvolle relatie met de (farmaceutische) industrie belangrijk"

- 5.6 Voorts gaat Van der Linde er kennelijk van uit dat Coutinho en het RIVM, kort gezegd, zakelijke belangen hebben bij de griepvaccinaties. Ook dat is onjuist.
- 5.6.1 Coutinho heeft een volledige aanstelling bij het RIVM. Zijn loon wordt geheel betaald uit de begroting van het RIVM, die deel uitmaakt van de begroting van het ministerie van VWS.
- 5.6.2 Coutinho was tot 1 april 2011 daarnaast een dag per week aangesteld als hoogleraar bij het Academisch Medisch Centrum te Amsterdam (betaald uit eigen middelen van het AMC). Sinds 1 mei 2011 heeft hij voor één dag per week een aanstelling als hoogleraar aan de universiteit Utrecht, waar hij is verbonden aan de faculteiten geneeskunde en diergeneeskunde. Zijn leerstoel, met de opdracht "Epidemiologie en bestrijding van infectieziekten in het veterinaire-humane domein", wordt bekostigd door het Universitair Medisch Centrum Utrecht (UMCU), uit eigen middelen van het UMCU. Coutinho heeft bij het UMCU een onderwijstaak en fungeert als promotor van enkele promovendi. Ook deze promovendi worden betaald uit subsidies, door het RIVM en door het UMCU (en dus niet door de industrie).
- 5.6.3 De leerstoelopdracht van Coutinho sluit aan bij het Europese onderzoeksthema "Public Health — One Health", dat een van de twee kernthema's is van het innovatienetwerk *Utrecht Life Sciences* (ULS). ULS is een innovatienetwerk dat in stand wordt gehouden

door 6 partners. Dit zijn: de Universiteit Utrecht, het Universitair Medisch Centrum Utrecht, de University of Applied Sciences Utrecht, TNO Innovation for Life, Danone Research en het Hubrecht Instituut voor biologie en stamcelonderzoek. Alle besluitvorming onder de naam van ULS is voorbehouden aan deze groep. Verbonden aan ULS als netwerkpartners is een groep van meer dan 30 (academische) instellingen, overheden en bedrijven. Met uitzondering van twee stafmedewerkers financiert ULS zelf niets, maar brengt ULS ten behoeve van onderwijs, onderzoek en innovatie potentiële partners bij elkaar. Hieruit resulteren publiek-publieke en publiek-private samenwerkingsprojecten en initiatieven. De rijksoverheid stimuleert deze innovatieve ontwikkelingen.

- 5.6.4 Een voorbeeld van zo'n project is *Castellum*. Dit project heeft vier deelnemers. De Universiteit Utrecht (faculteit diergeneeskunde), is initiator en projectleider. De andere deelnemers zijn het RIVM, het Centraal Veterinair Instituut van Wageningen Universiteit en de producent van diergeneesmiddelen InterVet Nederland uit Boxmeer, sinds haar overname in 2010 onderdeel van MSD Animal Health. De financiers van dit project zijn het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I) en voor een klein deel de Provincie Flevoland. Het Castellumproject is gericht op vaccinontwikkeling voor dieren. Dat is de reden dat ook de firma InterVet / MSD Animal Health betrokken is. Het onderzoek van het RIVM in het Castellumproject en dat van Intervet / MSD Animal Health vinden plaats in afzonderlijke deelprojecten, met een aparte financiering. Projectmedewerkers van de 4 deelnemende partijen treffen elkaar enkele malen per jaar in werkbesprekingen. Intervet / MSD Animal Health, dat onderzoek doet naar de vaccinontwikkeling, brengt in Castellum kennis in, maar het project wordt, zoals gezegd, door de overheid, uit publieke middelen gefinancierd. Intervet / MSD Animal Health *ontvangt* dus geld vanuit het project. Het deelproject van Castellum waarop het RIVM onderzoek doet, is geen onderdeel van de dier-vaccinontwikkeling waar Intervet / MSD Animal Health zich mee bezig houdt, maar richt zich op de ontwikkeling van humane diagnostiek voor zoönotische influenzavarianten. Dit zijn van dier op mens overdraagbare infectieziekten, zoals vogelgriep. Bekend is dat wanneer dieren gevaccineerd zijn, zij weliswaar niet meer ziek worden, maar de ziekte onder bepaalde omstandigheden wel op mensen over kunnen dragen. Het RIVM ontwikkelt methoden om op eenvoudige, snelle en gestandaardiseerde manier te kunnen testen of dat gebeurt. De preventie van zoönosen is een van de speerpunten van het Ministerie van VWS en EL&I en het onderzoek van het RIVM wordt geheel uit publieke middelen (Ministerie van EL&I) bekostigd.
- 5.6.5 Coutinho zelf is, anders dan in de media wel is gesuggereerd, niet als hoogleraar betrokken bij het Castellumproject. In de media lijkt enige verwarring te bestaan over een "dubbelaanstelling" die Coutinho zou hebben, waarmee dan kennelijk bedoeld wordt: bij de Universiteit Utrecht en het ULS. In de berichtgeving over het

hoogleraarschap is gesuggereerd dat sprake zou zijn van een leerstoel die wordt bekostigd door het innovatienetwerk ULS. Dat is dus niet juist. Het begrip "dubbelaanstelling" kan hooguit betrekking hebben op het feit dat Coutinho hoogleraar is in twee faculteiten van de Universiteit Utrecht: geneeskunde en diergeneeskunde.

- 5.6.6 In het kader van het Castellumproject is Coutinho namens het RIVM (in zijn hoedanigheid als directeur CIB, en dus niet als hoogleraar aan het Universiteit Utrecht) alleen bij de eerste besprekingen van de stuurgroep geweest. Voor het overige heeft hij persoonlijk geen bemoeienis met het project (noch bemoeienis gehad). Coutinho heeft zelf ook geen samenwerkingsrelatie met de firma InterVet / MSD Animal Health.
- 5.6.7 Nog daargelaten dat InterVet / MSD Animal Health een bedrijf is dat zich op vaccinontwikkeling voor dieren richt (en niet voor mensen), is dus ook wat het Castellumproject betreft, geen sprake van enig zakelijk belang van Coutinho of het RIVM bij een relatie met de farmaceutische industrie. Daarbij kan nog worden opgemerkt dat de Minister van VWS bij de benoeming van Coutinho tot deeltijdhoogleraar, heeft ingestemd met vervulling van deze nevenfunctie. Juist vanwege de onafhankelijkheid die wordt vereist door zijn positie van directeur CIB bij het RIVM, zou Coutinho een nevenfunctie niet kunnen vervullen wanneer sprake zou zijn van enige belangenverstrengeling (in welke vorm dan ook). Toen de benoeming aan de orde kwam, is deze dan ook getoetst. Geconcludeerd is dat de nevenfunctie volstrekt transparant is en dat geen sprake is van belangenverstrengeling, noch van de schijn daarvan.
- 5.6.8 Het RIVM (of Coutinho) is voorts niet betrokken bij andere projecten van ULS waar ook andere industriepartners van ULS, zoals GlaxoSmithKline, aan deelnemen.
- 5.6.9 In de media is verder nog ten onrechte gesuggereerd dat het RIVM of Coutinho betrokken zou zijn bij het samenwerkingsverband Immuno Valley. Dit is een zelfstandig "Network of Excellence" voor de regio Utrecht-Amsterdam-Flevoland ten behoeve van innovatie op het terrein van detectie en bestrijding van diergerelateerde infecties. Immuno Valley is een van de ruim 30 associated partners in ULS. Het RIVM is op enig moment uitgenodigd voor dit netwerk, maar het RIVM heeft besloten er niet aan deel te nemen, noch als consortiumpartner, noch als associated partner. Ook Coutinho onderhoudt geen samenwerking met Immuno Valley, noch zelf (als hoogleraar), noch vanuit zijn functie bij het RIVM. Coutinho en het RIVM hebben dus geen relatie met Immuno Valley.
- 5.7 Coutinho en het RIVM hebben ook overigens geen enkel financieel belang bij het al dan niet doorgaan van de griepvaccinatie in het bijzonder.

5.7.1 Het Nationaal Programma Grieppreventie (NPG) wordt in opdracht van het ministerie van VWS gecoördineerd door het Centrum voor Bevolkingsonderzoek (CvB), een onderdeel van het RIVM.

5.7.2 De minister van VWS beslist over het al dan niet uitvoeren van de griepvaccinatie en over welke risicogroepen de vaccinatie krijgen. Deze beslissing wordt genomen na advies van de Gezondheidsraad. De Gezondheidsraad is een bij wet ingesteld onafhankelijk wetenschappelijk adviesorgaan dat als taak heeft *"Onze Ministers en de beide kamers der Staten-Generaal voor te lichten over de stand der wetenschap ten aanzien van vraagstukken op het gebied van de volksgezondheid en het gezondheids(zorg)onderzoek door middel van het uitbrengen van rapporten"* (art. 22 Gezondheidswet).

Bij de *Beraadsgroep Infectie en Immunitet*, een commissie van de Gezondheidsraad, zijn twee medewerkers van het RIVM betrokken. Lid van de Beraadsgroep is mevrouw dr. M.E.E. Kretzschmar, universitair hoofddocent bij het UMCU en senior onderzoeker bij het RIVM. Coutinho is als adviseur verbonden aan de Beraadsgroep. Noch dr. Kretzschmar, noch (zoals gezegd) Coutinho heeft een nevenfunctie in de private sfeer.

5.7.3 Vervolgens komt het RIVM in beeld, namelijk om de minister van VWS te adviseren over het aantal vaccins dat moet worden aangeschaft, op basis van statistische gegevens over de omvang van de doelgroepen aan wie vaccinaties verstrekt zullen worden en de trend in de vaccinatiegraad. De minister van VWS beslist uiteindelijk over de aantallen.

5.7.4 Griepvaccins worden niet geproduceerd door het RIVM. RIVM koopt deze alleen in, voor rekening van de Staat (begroting van het ministerie van VWS). Nadat de kaders voor de uitvoering van het NPG zijn opgesteld, wordt de productie van de vaccins door het RIVM Europees aanbesteed. Alle regels die voor Europese aanbestedingen gelden, worden daarbij (uiteraard) nageleefd. De aanbesteding resulteert in een gunning (op basis van objectieve criteria) van meerjarige contracten met twee verschillende partijen ("dual sourcing"), aan wie ongelijke percelen worden gegund, zulks ter bevordering van concurrentie en als middel van risicospreiding.

Ten overvloede: er is ook nooit door een inschrijver opgekomen tegen een gunningsbeslissing voor het NPG. In aanbestedingskortgedingen over andere gunningsbeslissingen — voor het Rijksvaccinatieprogramma — is de Staat altijd in het gelijk gesteld.

5.7.5 Het RIVM heeft geen financieel belang bij de omvang van de griepvaccinatie. Hoewel in het afgelopen decennium het aantal vaccins grofweg is verdubbeld (van 2 naar 4

miljoen), is het aantal medewerkers in vaste dienst van het RIVM dat betrokken is bij de griepvaccinatiecampagne constant, evenals de vergoeding die hiervoor (uit de publieke middelen) wordt betaald aan het RIVM. Het gaat om 8,5 fte op een totaal van ca. 1.350 fte medewerkers van het RIVM.

- 5.7.6 Voor de bekostiging van de inkoop, opslag, handling en distributie van de vaccins door het RIVM (inclusief de kosten van tijdelijk personeel die daarmee gemoeid zijn), ontvangt het RIVM een vergoeding van € 0,50 per vaccin. Voor overtollige vaccins (als blijkt dat er te veel zijn besteld) ontvangt het RIVM geen vergoeding. Het RIVM loopt dus een (beperkt) financieel risico, want het draagt de personele kosten en kosten voor opslag/distributie die niet uit de vergoeding van € 0,50 per vaccin kunnen worden betaald.
- 5.7.7 Het RIVM maakt in elk geval geen winst op de inkoop van de vaccins. Het RIVM heeft als baten-lastendienst van de Rijksoverheid ook geen winstoogmerk en de sturing van het RIVM is er ook op gericht om "op de nul" uit te komen. Een eventueel positief exploitatieresultaat (bijvoorbeeld doordat de uitgaven lager uitvallen dan begroot) wordt toegevoegd aan de algemene exploitatiereserve (het "eigen vermogen") die ertoe dient schommelingen in het exploitatieresultaat op te vangen, maar niet om waarde te genereren. Die reserve — waarvan de aanwending toestemming behoeft van het ministerie van VWS — is altijd beperkt van omvang, want art. 17 lid 4 aanhef en sub b Regeling baten-lastendiensten 2011 maakt het onmogelijk dat het eigen vermogen dat binnen de Rijksoverheid aan een baten-lastendienst wordt toegerekend, 5% van de gemiddelde jaar"omzet" (daaronder begrepen: de opbrengst van het moederdepartement, in dit geval VWS) overschrijdt. Er is dan ook niet alleen geen winstoogmerk, maar in het geheel geen *incentive* om "winst" te maken.
- 5.7.8 Enig winstdoel zou ook in het geheel niet passen binnen de doelstellingen van het RIVM. Het RIVM is juist bewust als niet-commercieel instituut opgezet dat vooral ook geen commercieel onderzoek of werk voor derden mocht gaan verrichten. Dat is ook in de wet vastgelegd (art. 3 en 4 Wet op het RIVM). De memorie van toelichting op de Wet op het RIVM zegt hierover:

"Het is nadrukkelijk niet de bedoeling dat het RIVM op commerciële basis onderzoek of werk voor derden gaat verrichten (in een dergelijk geval zou (gedeeltelijke) privatisering ook meer in de rede liggen). Het verrichten van onderzoek op commerciële basis voor derden zou afbreuk kunnen doen aan de vereiste onafhankelijkheid van het onderzoek en zou ten aanzien van een aantal taken tot een belangenvermenging kunnen leiden, hetgeen dient te worden uitgesloten."

(Kamerstukken II 1995/96, 24 454, nr. 3 (MvT).

Het RIVM heeft zich sinds zijn bestaan als agentschap van het ministerie van VWS (1996) vanzelfsprekend aan deze wettelijke beperking gehouden.

- 5.8 Volledigheidshalve kan nog worden opgemerkt dat de omvang van onderzoeksgelden niet gekoppeld is aan het aantal griepvaccinaties.
- 5.9 Wellicht verwacht Van der Linde in enig opzicht het RIVM met het Nederlands Vaccin Instituut (NVI), aan de gedeeltelijke verkoop waarvan hij refereert in zijn e-mail van 30 oktober 2011. De stelling dat het RIVM belang heeft bij griepvaccinaties in het kader van (gedeeltelijke verkoop van) het Nederlands Vaccin Instituut is echter eveneens onjuist.
- 5.9.1 Het NVI is een geheel andere organisatie dan het RIVM. Het is geen onderdeel van het RIVM en staat evenmin in een hiërarchische verhouding tot het RIVM. Het RIVM heeft geen enkele zeggenschap over het NVI. Coutinho is ook niet verbonden (noch verbonden geweest) aan het NVI, maar is uitsluitend verbonden aan het RIVM.
- 5.9.2 Het NVI is (net als het RIVM) een agentschap van het ministerie van VWS. Het is in 2003 in het leven geroepen door de productietaken van de toenmalige Stichting tot bevordering van de Volksgezondheid en Milieuhygiëne (SVM) en de vaccinonderzoek- en ontwikkelingstaken van het RIVM samen te voegen. Het kabinet heeft toen gekozen voor een zelfproducerend vaccininstituut in overheidshanden met de gedachte dat de overheid hiermee de beschikbaarheid van vaccins op de beste manier zeker kon stellen, mede gelet op de concentratie en daarmee kwetsbaarheid van de wereldmarkt van vaccins.
- 5.9.3 Het ministerie van VWS heeft in 2009 besloten tot een nieuwe koers voor het NVI. Het NVI ging zich richten op drie taken: (i) inkoop, opslag & distributie, (ii) onderzoek & ontwikkeling en (iii) productie van het poliovaccin (IPV). Daarmee is de productie van de (overige) vaccins voor het Rijksvaccinatieprogramma (RVP)⁶ voor het NVI weggefallen. De vaccins voor het RVP werden daarna ingekocht door het NVI (tot 2011, zie hierna).
- 5.9.4 Vanwege die nieuwe koers is besloten dat het NVI niet als agentschap zal blijven voortbestaan, maar dat het zal worden opgesplitst. In hoofdlijnen houdt dit in dat publieke functies van het NVI naar het RIVM overgaan en dat de private functies worden verkocht.

⁶ Namelijk tegen baarmoederhalskanker, bof, difterie, Hib-ziekten (zoals hersenvliesontsteking), hepatitis B, kinkhoest, mazelen, meningokokken C, pneumokokken, polio, rodehond en tetanus.

- 5.9.5 Meer precies: op 1 januari 2011 zijn de onderdelen 'Inkoop/Opslag/Distributie' (IOD), 'Vaccinologie' (was Onderzoek en Ontwikkeling) en een aantal ondersteunende afdelingen van het NVI ondergebracht bij het RIVM. De inkoop, opslag en distributie van vaccins ten behoeve van het Rijksvaccinatieprogramma, het Nationaal Programma Grieppreventie en de overige nationale voorzieningen (zoals bij calamiteiten en het Nationaal Serum Depot (NSD) zijn overgenomen door het RIVM (zoals ten aanzien van het NPG hiervoor al is besproken).
- 5.9.6 De onderdelen Quality Control en een deel van Quality Assurance, en Gemeenschappelijk Proefdier Laboratorium opereren in 2011 nog tijdelijk onder de vlag van het NVI. De productieafdelingen maken in 2011 formeel nog deel uit van het NVI maar werken vooruitlopend op de toekomst feitelijk bij een separate rechtspersoon onder de naam Bilthoven Biologicals.
- 5.9.7 Anders dan het RIVM, had het NVI bij haar onderzoeks- en ontwikkelingswerkzaamheden wél samenwerkingsverbanden met de industrie. Het NVI verwierf daaruit onder meer inkomsten uit octrooien (royalties voor verleende licenties) en inkomsten uit consultancywerkzaamheden voor de industrie. Overdracht van deze — op zichzelf publieke — functies aan het RIVM is dus (anders dan bij bijvoorbeeld de hiervoor genoemde vaccininkoop) problematisch: zoals hiervoor uiteengezet, kunnen deze werkzaamheden niet zomaar door het RIVM worden voortgezet. Dat zou immers niet stroken met de onafhankelijke positie van het RIVM. Die werkzaamheden worden dan ook in een aparte publiek/private stichting ondergebracht, juist om afstand tot het RIVM te creëren en de onafhankelijk die het RIVM altijd heeft gehad en moet blijven houden, te waarborgen. De conceptstatuten voor deze stichting liggen momenteel ter instemming voor aan de ministers van Financiën en Binnenlandse Zaken, waarna toetsing door de Algemene Rekenkamer, en beoordeling door de Staten-Generaal zal plaatsvinden. Het streven is de stichting op 1 januari 2012 te hebben opgericht.
- 5.9.8 De derde taak van het NVI, het produceren van vaccins in overheidshanden, wordt op termijn beëindigd: de productiediensten en -faciliteiten van het NVI worden op dit moment te koop aangeboden aan private partijen. Het huidige pakket aan vaccinproductieactiviteiten van het NVI bestaat uit de productie van: geïnactiveerd poliovaccin (IPV) als half- of eindproduct, het vaccin BCG voor de nabehandeling van blaaskanker, het gecombineerde difterie-tetanus-polio-vaccin (DTP) en het tetanus toxoid (Ttox)-vaccin voor vaccinatie van kinderen en volwassenen.
- 5.10 Dit alles leidt in de onderhavige zaak ten aanzien van de hiervoor weergegeven stellingen van Van der Linde tot de volgende conclusies.

- 5.10.1 Het RIVM (of Coutinho) verdient niets aan de griep prik en heeft evenmin anderszins zakelijke belangen daarbij. De stelling van Van der Linde dat het RIVM belanghebbend bij griepvaccinaties in het kader van haar exploitatierekening is dan ook onjuist; het resultaat op de jaarrekening van het RIVM is immers niet afhankelijk van de omvang van de griep prik. De opmerking dat Coutinho zelf of als directeur van het RIVM een zakelijke onderneming drijft, is onbegrijpelijk en evenzeer onjuist. Ook als hoogleraar heeft Coutinho geen zakelijke belangen bij relaties met de industrie. De aantijging dat Coutinho lippendienst betoont aan zijn zakelijke partners (welke zakelijke partners?) mist elke feitelijke grondslag.
- 5.10.2 Voorts: het NVI is nooit onderdeel geweest van het RIVM en staat evenmin in een hiërarchische verhouding tot het RIVM. De opbrengst van de verkoop van de productieafdelingen van het NVI zal dan ook niet naar het RIVM vloeien. Reeds daarom is de stelling van Van der Linde dat het RIVM belang heeft bij griepvaccinaties in het kader van de verkoop van onderdelen van het NVI onjuist. Daar komt nog eens bij dat het NVI de inkoop, opslag en distributie van griepvaccins voor het NVP heeft overgedragen aan het RIVM. Na de verkoop van de productieafdelingen van het NVI zal het NVI dus geen griepvaccins meer inkopen voor het NVP. (De omvang van) de griepvaccinatie kan dus überhaupt niet, ten gunste van de verkoper van het NVI (het ministerie van VWS), invloed hebben op de verkoopprijs van het NVI.
- 5.10.3 Daarenboven geldt hetzelfde als wat hiervoor onder 5.5 al werd opgemerkt: ook als Coutinho of het RIVM wel zakelijke belangen (of zelfs profijtelijke relaties) zou hebben (wat dus niet zo is), betekent dat nog niet dat zij zich bij hun (deskundigen)adviseur en publieke uitingen omtrent de griepvaccinatie laten leiden door die belangen en dat "lippendienst wordt bewezen" aan zakelijke partners. Iemand lippendienst bewijzen houdt in dat men omwille van de relatie met een derde A zegt, maar eigenlijk B meent. In dit geval: dat Coutinho omwille van zijn vermeende goede verstandhouding met de industrie het nut van de griep prik zou aanprijzen, terwijl hij eigenlijk — met Van der Linde — zou menen dat de griep prik niet effectief is. Echter, zoals gezegd: de enkele omstandigheid dat Van der Linde en sommige wetenschappers een andere opvatting hebben over de werkzaamheid van de griep prik dan Coutinho en het RIVM (en de Gezondheidsraad en de meeste andere wetenschappers), kan nooit een rechtvaardiging vormen voor de beschuldigingen dat bij Coutinho en het RIVM sprake zou zijn van belangenverstrengeling en het zich laten leiden door zakelijke belangen (in plaats van door wetenschappelijke overtuigingen en/of de volksgezondheid). Voor een dergelijke ernstige beschuldiging moeten harde feiten worden gesteld, die echter niet bestaan (en ook niet zijn gesteld).

6 Weerlegging van de bekende verweren van Van der Linde

- 6.1 Sinds de onder 1.13 bedoelde brief van de directeur-generaal van het RIVM aan Van der Linde zijn het RIVM en Coutinho bekend geworden met enkele verweren van Van der Linde. Die verweren, die hierna besproken zullen worden, treffen echter geen doel.
- 6.2 Zo stelt Van der Linde dat hij met zijn uitslatingen slechts aandacht heeft willen vragen voor de noodzaak van transparantie van wetenschappers over hun belangenverstrengelingen. Het woord "belangenverstrengeling" heeft volgens Van der Linde in de door hem bedoelde medisch-wetenschappelijke zin een neutrale betekenis waarmee wordt bedoeld op enigerlei vorm van binding aan de industrie, bijvoorbeeld een samenwerkingsverband. Hij zou niet hebben bedoeld dat Coutinho persoonlijk financieel gewin heeft bij zijn belangenverstrengelingen, maar alleen dat hij vindt dat Coutinho niet tegelijkertijd adviseur bij het RIVM kan zijn en hoogleraar aan een medische faculteit die een samenwerkingsverband heeft met de farmaceutische industrie.
- 6.3 Hiermee verdraait Van der Linde de inhoud van zijn uitslatingen die in deze procedure ter beoordeling staan en probeert hij terug te krabbelen, en de aandacht af te leiden van wat hij wel degelijk gezegd heeft: dat het RIVM en Coutinho zich bij hun advisering aan de overheid (in het bijzonder: over de griepvaccinatie) laten leiden (niet door het belang van de volksgezondheid maar) door grote zakelijke belangen en profijtelijke relaties, dat zij een zakelijke onderneming drijven en met hun standpunten over de griepvaccinatie lippendienst betonen aan hun zakelijke partners omdat zij die niet voor het hoofd willen stoten. Deze uitslatingen bevatten onmiskenbaar twee elementen: (1) het RIVM en Coutinho laten zich bij de inhoud van hun advisering leiden door (vanuit de positie van het RIVM en Coutinho gezien) onoorbare belangen en (2) die belangen zijn (direct of indirect) financieel van aard: hetzij wordt ermee bedoeld op een motief om er persoonlijk financieel beter van te worden, hetzij om er als zakelijke onderneming (waaronder begrepen: in de vorm van onderzoeksfinanciering, sluitend maken van de begroting van het RIVM, opstrijken van de verkoopprijs van het NVI etc.) beter van te worden.
- 6.4 Er valt in redelijkheid geen andere uitleg aan de gewraakte uitslatingen van Van der Linde te geven. Dat Van der Linde het voorgaande ook daadwerkelijk bedoeld heeft, blijkt bovendien duidelijk uit de context waarin hij deze uitslatingen heeft gedaan. Zo sprak hij in *Trouw* (zie onder 1.8) over "Osterhaus' commerciële belangen", om direct daarna te zeggen: "Maar ook Coutinho heeft als wetenschapper veel onderzoek gedaan in opdracht van de industrie". In *Avondspits* (zie onder 1.9) stelt huisarts Van Essen eerst dat hij bestrijdt dat deskundigen die de overheid adviseren worden gedreven door financiële belangen van de farmaceutische industrie, en dat deze deskundigen de overheid adviseren omdat ze vinden dat de overheid een goed advies moet krijgen.

Van der Linde zegt hierop dat daar wel iets op af te dingen is, en nadat hij is begonnen over aandelen van Osterhaus in een bedrijf dat er belang bij had dat de Mexicaanse griep werd verkocht, gaat hij in één moeite door met de stelling dat het gehele AIDS-onderzoek van Coutinho in het verleden door de industrie betaald is en dat Coutinho groot belang heeft om die goede relatie goed te houden "voor nu en vooral ook in de toekomst". Ook daar verbindt Van der Linde dus financiële belangen van de farmaceutische industrie, aandelen van Osterhaus, betaald AIDS-onderzoek van Coutinho, en een goede relatie van Coutinho met de industrie. In *Moraalridders* (zie onder 1.10) noemt Van der Linde weer de financiering van het onderzoek van Coutinho door de industrie, spreekt hij van "zakelijk grote belangen" en een "profijtelijke relatie met de industrie" die belangrijk voor Coutinho zou zijn. "Profijtelijk" is uiteraard niets anders dan "winstgevend" en heeft dus een duidelijke financiële connotatie, zeker in een antwoord op een vraag over onderzoeksfinanciering door de industrie. Het werk van Coutinho duidt Van der Linde vervolgens aan als een "zakelijke onderneming". Naar aanleiding van de aangekondigde procedure merkte Van der Linde op tegenover Artsennet (zie onder 1.15): *"Ik heb het niet over zakken vullen. Ik heb helemaal niets tegen geld verdienen. Dat acht ik een respectabele bezigheid. Maar je moet geen belangen hebben als privépersoon als je een publieke zaak bepleit, zoals griepvaccinatie, waarvan het effect niet is aangetoond."* Van der Linde stelt hier dus dat er niets op tegen heeft dat Coutinho (volgens Van der Linde) een financieel belang heeft ("geld verdienen"), maar dat hij dan niet tegelijkertijd in zijn functie bij het RIVM moet werken. Met al deze termen duidt Van der Linde dus in deze contexten op een financieel belang (van enigerlei aard) dat het RIVM en/of Coutinho zou hebben bij het aanraden van de grieprik.

- 6.5 Dat Van der Linde met zijn uitlatingen doelde op *financiële* belangen die door de advisering van het RIVM en/of Coutinho zouden worden gediend, komt bovendien expliciet naar voren in de e-mail die Van der Linde op 30 oktober 2011 heeft geschreven als reactie op de sommatie van de directeur-generaal van het RIVM om die uitlatingen terug te nemen. In die e-mail stelt Van der Linde immers expliciet dat het RIVM belanghebbend is bij griepvaccinaties in het kader van haar exploitatierekening en met name in het kader van (gedeeltelijke verkoop van) het Nederlands Vaccin Instituut. Dat zijn twee concrete, directe financiële belangen. Vervolgens merkte hij op (zie ook onder 1.13):

"Tegen de achtergrond van een zich terugtrekkende overheid kozen veel artsen en hoogleraren in de gezondheidszorg voor een relatie met de industrie, een afhankelijkheidsrelatie wel te verstaan. Op lucratieve vakgebieden hebben geneesmiddelenfabrikanten planmatig nauwe betrekkingen aangeknoopt met opinionleaders. Onderzoeksbudgetten, formatieplaatsen, deelname aan congressen, zitting in advisory boards en bijzondere leerstoelen zijn de instrumenten waarmee de industrie wereldwijd haar invloed vestigde op medische faculteiten en in de

gezondheidszorg. De prijs die de geneeskunde betaalt voor haar afhankelijkheidsrelatie is het leveren van lippendienst aan farmamarketing. Opinionleaders, waaronder ook veel perifere specialisten, vervullen een sleutelrol bij marketing. Artsen varen op hun kompas en wie de markt wil veroveren, moet de opinieleiders voor zich winnen en dat is onopgemerkt gangbare praktijk geworden. Deze opinieleiders betrachten als regel geen transparantie over hun bindingen met de industrie. Een poging mij het zwijgen op te leggen zal een averechts gevolg hebben. Als columnist en medisch adviseur van radio- en TV-rubrieken zal ik mij daartegen teweer stellen en het RIVM ter discussie stellen."

Met de zinsnede "dat is onopgemerkt gangbare praktijk geworden" en de "lippendienst aan farmamarketing" doelt Van der Linde uiteraard op hetzelfde als met *"In dertig jaar tijd zijn de grenzen steeds meer opgeschoven, ook door de rol van adviseurs op het terrein van vaccinatie, zoals Ab Osterhaus of Roel Coutinho"* (Trouw), *"krijg je bedenkelijke zaken als lippendienst en te vriendelijk zijn voor. En dan komt het op een gegeven moment zover dat er een..., dit is heel langzaam de afgelopen 30 jaar gegroeid"* (Moraalridders), *"Roel Coutinho zal zijn zakelijke relaties nooit voor het hoofd willen stoten. Een lippendienst is zo gedaan. Dat is in de afgelopen dertig jaar heel langzaam zo gegroeid"* (leugens.nl). Van der Linde ziet in Coutinho (al dan niet in zijn functie bij het RIVM) dus een "opinionleader" die zou hebben gekozen voor een afhankelijkheidsrelatie met de industrie ter bekostiging van onderzoeksbudgetten, formatieplaatsen etc. en die daarover geen transparantie zou betrachten.

- 6.6 Een verweer van Van der Linde dat hij nooit op belangen van (direct of indirect) financiële aard heeft gedoeld, kan dan ook niet serieus worden genomen.
- 6.7 De draai die Van der Linde later aan zijn uitslatingen heeft willen geven — dat het hem uitsluitend zou gaan om de nevenfunctie van Coutinho als hoogleraar bij een faculteit die een samenwerkingsverband heeft met de industrie — is eerst aan de orde gekomen nadat de onderhavige procedure is aangekondigd en speelde geen rol in de interviews waarin Van der Linde de gewraakte uitslatingen heeft gedaan. Het kan dan ook niet worden aangenomen dat Van der Linde daarop heeft willen doelen met zijn uitslatingen, nog daargelaten dat Coutinho die nevenfunctie pas sinds dit voorjaar bekleedt, en de periodieke influenzavaccinatie al jaren bestaat zodat er ook geen enkel verband *kan* bestaan tussen de nevenfunctie van Coutinho en adviezen van het RIVM. Ten overvloede merken het RIVM en Coutinho echter nog op dat uit het feitenoverzicht hiervóór blijkt dat er ook in die nevenfunctie geen sprake is van enig direct of indirect financieel/zakelijk belang van Coutinho, en evenmin van het RIVM, zodat ook een op een dergelijke veronderstelling berustende beschuldiging geen hout snijdt. Voor zover Van der Linde zich in dit kader zou hebben gebaseerd op onjuiste berichtgeving in de media, komt dit voor zijn rekening. Hij had zich dan eerst moeten informeren voordat

hij ernstige (en voor de volksgezondheid potentieel gevaarlijke) aantijgingen aan het adres van het RIVM en Coutinho uitte.

- 6.8 Het RIVM en Coutinho onderstrepen dan ook dat het belangrijk is voor ogen te houden over welke uitslatingen het in deze procedure wél gaat en in welke context deze zijn gedaan, nu het erop lijkt dat Van der Linde probeert in deze procedure de aandacht daarvan af te leiden en het debat een andere kant op te sturen.
- 6.9 Ook het verweer van Van der Linde dat hij bij *Moraalridders* heeft ontkend dat Coutinho volgens hem niet integer zou zijn, gaat niet op. Een dergelijke uitslating is immers zonder enige waarde als zij gepaard gaat met feitelijke verdachtmakingen die juist het tegendeel inhouden (en heeft als zodanig meer weg van de stijlfiguur *praeteritio*, zoals Shakespeares "*Brutus is an honourable man*" in *Julius Caesar* III.2).
- 6.10 Bij al het voorgaande geldt nog dat — ook los van het financiële/zakelijke karakter van de belangen die ten onrechte door Van der Linde aan het RIVM en Coutinho in het kader van hun standpunten over de griepvrij zijn toegedicht — ook de enkele beschuldiging dat het RIVM en Coutinho zich bij hun advisering over vaccinaties laten leiden door andere belangen dan het belang van de volksgezondheid, schade toebrengt aan de reputatie van Coutinho en het RIVM, mede gelet op hun belangrijke positie bij de bestrijding van infectieziekten. Ook voor een dergelijke uitslating zou geen rechtvaardiging bestaan, aangezien ook een dergelijke uitslating geen enkele steun vindt in de feiten (zelfs niet in de stellingen van Van der Linde).
- 6.11 Ten slotte hebben het RIVM en Coutinho moeten vaststellen dat in sommige media een karikatuur is gemaakt van deze procedure. Er is geschreven — soms mede naar aanleiding van uitslatingen die Van der Linde zelf heeft gedaan tegenover journalisten — dat het RIVM en Coutinho de discussie over de werking van de griepvrij naar de rechtszaal zouden willen verplaatsen, of dat zij een particulier zouden willen straffen door hem te betrekken in een (bodem)procedure. Het RIVM en Coutinho hebben aanstoot genomen aan deze geheel ongefundeerde beschuldigingen. Het RIVM en Coutinho hebben noch in hun persbericht over deze procedure, noch in hun correspondentie aan Van der Linde enige aanleiding voor dergelijke kwalijke veronderstellingen gegeven.

De door sommige media gedane suggestie dat het RIVM en Coutinho in een bodemprocedure een verklaring voor recht vorderen, in plaats van een rectificatie in kort geding omdat dit een langere duur en hogere kosten voor Van der Linde zou meebrengen, is onheus en onjuist. Er is gekozen voor een bodemprocedure omdat het RIVM en Coutinho een rechterlijk oordeel ten gronde wensen, in de vorm van een verklaring voor recht, over de rechtmatigheid van de uitslatingen van Van der Linde. In een kort geding kan

geen verklaring voor recht worden gegeven. Daarnaast leent een bodemprocedure zich beter voor een zorgvuldige en volledige vaststelling van alle relevante feiten dan een kortgedingprocedure, waarin het oordeel van de rechter bovendien naar zijn aard voorlopig is. Bij het voorgaande komt nog dat het RIVM en Coutinho een vordering tot rectificatie in kort geding in dit geval een minder geëigende weg vinden, nu Van der Linde de uitlatingen niet heeft gedaan als journalist, presentator of of bijvoorbeeld auteur van een weblog.

- 6.12 Het RIVM en Van der Linde merken ten slotte nog op dat er Tweede Kamervragen zijn gesteld over deze procedure. Deze vragen en de antwoorden daarop van de minister van VWS worden overgelegd als **productie 14**. In die antwoorden weerspreekt de minister van VWS ook expliciet de in de media geuite suggesties over de vermeende onoorbare motieven die aan deze procedure ten grondslag zouden liggen.

7 Bewijs

- 7.1 Het RIVM en Coutinho hebben de stukken waarop zij zich hebben beroepen, als producties bij deze dagvaarding in het geding gebracht. Van al hun stellingen (bijvoorbeeld over de onjuistheid van de feitelijke aannames en stellingen van Van der Linde, en over het ontbreken van zakelijke belangen van Coutinho en/of het RIVM bij hun advisering over de griepvaccinatie) bieden zij, voor zover nodig, (tegen)bewijs aan door alle middelen rechtens, waaronder door het horen van getuigen (bijvoorbeeld Coutinho). Opgemerkt zij echter dat Van der Linde de bewijslast draagt voor alle feitelijke gronden die hij aanvoert als rechtvaardiging voor zijn litigieuze aantijgingen die inbreuk maken op de rechten van het RIVM en Coutinho.

VORDERING

Het RIVM en Coutinho vorderen dat uw rechtbank:

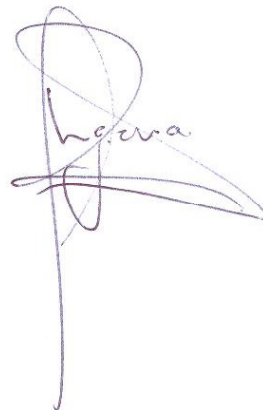
- I. voor recht verklaart dat Van der Linde jegens het RIVM en Coutinho onrechtmatig heeft gehandeld door uitlatingen te doen met de strekking dat het RIVM en/of Coutinho bij hun (deskundigen)advies over (het nut van) de influenzavaccinatie:
 - i. zich (mede) laten leiden door zakelijk (grote) belangen en/of belangen als privépersoon bij de farmaceutische industrie en/of profijtelijke relaties met de farmaceutische industrie;
 - ii. lippendienst betonen aan zakelijke partners.
- II. Van der Linde veroordeelt in de kosten van deze procedure, onder begroting van de nakosten conform het liquidatietarief.

De kosten dezes zijn voor mij, deurwaarder, € 76,31

20-11-11 GBA € 2,95

€ 79,26 + BTW ad € 15,06 = € 94,32

Eisers kunnen op grond van de Wet op de omzetbelasting 1968 de hun in rekening gebrachte omzetbelasting niet verrekenen. Daarom verklaart ondergetekende opgemelde kosten te hebben verhoogd met een percentage gelijk aan het percentage genoemd in bovengenoemde wet.

behandeld door mr. drs. S.M. Kingma
correspondentie Postbus 11756, 2502 AT Den Haag
telefoon (070) 515 34 95
fax (070) 515 33 87
e-mail sm.kingma@pelsrijcken.nl
zaaknr 10036048